بسم الله الرحمن الرحيم

BİLİNİR ŞEYLER, DOGMALAR ve BAĞIŞLANMIŞ BİLGİLER

Filozoflar ve kelamcılar çok büyük anlam yükledikleri hatta sahip olunmaması durumunda kişinin ilmine güvenilmeyeceğini söyledikleri "mantık bilimi" hakkında şu kısa tanımı yapmışlardır:

Mantık: Kurallarına uyulması durumunda zihni (aklı) hatadan koruyan alet ilmi.

Her ne kadar bu tanım mantık bilimindeki tanımın tanımına uymuyorsa da genel kabul görmüştür. Bu tanıma biraz dikkat edilirse yapılan tanımın mantığın mahiyetine dair bir tanım olmadığı, sadece onun işlevselliğine dair bir tanım olduğu fark edilecektir.

Mantık biliminde tanım: *"O nedir?"* (Arapçası 'ma ahiye?') sorusunun cevabı olmalıdır. Oysa yukarıdaki tanım *"O nedir?"* sorusunun cevabı değil, *"O ne işe yarar?"* veya *"Onun faydası nedir?"* veya *"Onun amacı nedir?"* gibi soruların cevabıdır.

Mantık biliminin, yine mantık bilimine göre bir tanımının yapılamaması çelişkisini bir kenara bırakıp akla (zihne) önerilen böyle bir sistemin neyi amaçladığına yani semeresine gelecek olursak o da şöyle tanımlanmıştır:

Mantık, karşı karşıya kalınan veya bilgi edinirken karşılaşılan bir meçhulün (bilinmezin), zihinde bulunan bilinenler (makulat) yardımıyla bilinir hâle getirilmesini amaçlar. Aslına bakılırsa insan aklı zaten böyle çalışır. Mantık adına zihne (akla) getirilen kurallar insan aklının çalışma biçimini değiştirmek için değil, bu çalışma biçiminde aklın "kesin bilgiye" yanılgısız bir şekilde ulaşması içindir. Doğrusu aklın kurallarının olması bir zorunluluktur çünkü "akıl" dediğimiz şey ancak zorunluluklar yardımıyla bilgi edinebilir. "Zorunluluklar" dediğimiz şey ise sabitelerdir yani zaman ve mekânın değişmesi ile değişmeyen, zihnin zorunlu olarak kabul ettiği bilgilerdir. Zorunlu bilgiler hususunda aklın kuralsız olması zaten düşünülemez. İşte mantık bilimi kendince bu zorunlulukları tespit etmeye çalışmıştır.

Mantık biliminin, bir meçhulün bilinir hâle getirilmesi için zihinde var olan hazır bilgilerden yola çıkmasına kelam ilminde "gaybın şahide kıyası" denilmiştir. "Gaybın şahide kıyası" ifadesi ile "bir meçhulün hazır bilgiler yardımıyla bilinir hâle getirilmesi" ifadesi aynı şeyi söylemektedir fakat bu durum ancak "gayb, meçhul, bilinmez" olarak belirtilen şeyin içeriği ile "bilinir, malum, makulat" denilen şeyin aynı içeriğe veya aynı türde bilgi olması durumunda geçerli olacak bir durumdur çünkü insanın duyular ve akıl yoluyla elde edip zihninde hazır hâle getirdiği bilgilerin tamamı koşullu yani zamana ve mekâna mukayyet olan bilgilerdir. Bu durumda "meçhul, bilinmeyen, gayb" olarak nitelenen bilginin akılda hazır bulunan bilgilerle aynı içeriğe yani aynı genetiğe sahip olması gerekmektedir. Duyulara gelen zihindeki hazır bilgiler ile duyulara kapalı bir meçhulün (gaybın) bilinir hâle getirilmesi zaten imkansızdır. O halde "gaybın şahide kıyası" ifadesi ancak "gayb" diye tanımlanan bilinmezin zaman ve mekâna koşullu bir gayb olması durumunda bir geçerliliği olacaktır. Bunu biraz daha açmaya çalışalım. Eğer bilinmek istenen meçhul (gayb), duyulara açık şu varlık alemindeki bir nesne veya varlık aleminde gerçekleşen bir olay ise zihinde bulunan hazır bilgiler o nesne veya olayı

anlamaya yardımcı olacaktır yani kesinlikle işe yarayacaktır fakat bilinmek istenen şey varlık âleminin ötesinde (metafizik) ise bu durumda ne duyular ne akıl ne de duyular yoluyla elde edilmiş bilgiler kesinlikle işe yaramayacaktır.

İşte, Immanuel Kant (1724–1804)'ın *"koşullu bilgiden koşulsuza gidilmez"* yargısı, Ludwig Josef Johan Wittgenstein (1889–1951)'in *"diller üzerinden varlık ötesine dayadığı merdiven"*i tam da bu anlamda söylenmiş sözlerdir.

Kant, insanın elde ettiği bilgilerin tamamının görü ile elde edilmiş bilgiler olduğunu, görü ile elde edilmiş zamana ve mekâna koşullu bilgiler üzerinden varlık ötesine (metafiziğe) yani koşulsuza gidilmesinin asla doğru sonuçlar vermeyeceğini söylemiştir ki sadece insan tarafından elde edilen bilgiler temel alındığında kesinlikle haklıdır.

Wittgenstein ise insanın dilde dile gelenleri bildiğini, dilde dile gelenlerin duyulara açık şeyler olduğunu, dilde dile gelemeyenler için insanın asla bir bilgiye ulaşamayacağını söylemiştir. Bu yüzden *"Dilimin sınırları dünyamın sınırlarını belirler."* demiştir. Dilde bulunan tüm kelimeler ve dille kurulan her yargı cümlesi insan görüsüne açıktır ve tecrübe edilebilir şeylerdir. Dil tecrübenin, görünenin, müşahede edilenin, duyulara açık olanın ötesine dair yargı bildiren şeyler söylememelidir çünkü o sınır, dil merdiveni ile çıkılan son basamaktır. O basamaktan sonrasında nelerin ne şekilde olduğu insan için hiçbir zaman bilinebilir olmayacak yani duyulara açık olmayacaktır o halde o son basamakta susulmalıdır.

John Luke, David Hume, Immanuel Kant ile başlayan bu felsefi akım hem tarih boyunca kullanılan klasik mantığın temellerini hem 'gaybın şahide kıyası' fikrini hem de bilginin akış yönünü temelden sarsmış hatta yok etmiştir. Bu söylem, fizik ötesinin olduğu varsayılsa bile ona dair söylenen ve söylenecek her şeyin asla bir temele sahip olamayacağını, spekülatif olmaktan öteye gidemeyeceğini, spekülatif bilgilerin ise bir kesinlik, bir sabite sahibi olmasının imkânsız olduğunu söylemektedir. Mesela, zamana ve mekâna mukayyet olmayan Tanrı, insanda bulunan ve tamamı zamana ve mekâna mukayyet (koşullu) olan bilgilerle asla bilinemez. Bu yüzden Tanrı'nın var olması bir zorunluluk yasasına tabi değildir. Fizik ötesi olsa bile orada bir Tanrı mı yoksa başka bir şey mi var asla onu bilemeyiz. İnsandaki bilgi fizik yasalarıyla sınırlıdır çünkü insan istese bile bu yasaların ötesine geçemez. O halde fizik ötesine dair söylemlerin fizik yasalarına tâbi koşullu bilgiler ve koşullu akıl yürütmelerle anlaşılamayacağı zorunlu hâle gelmektedir.

Fizik ve metafizik arasını bu kadar keskin bir şekilde ayıran bu söylem, varlığın amaçlılığını tamamen reddeden modern felsefenin temelini atmış, fizik aleme dair koşullu bilgiyi her türlü bilginin ölçütü haline getirmiştir. Kant, *Saf Aklın Eleştirisi* kitabının giriş bölümünde metafiziğe dair bilgileri "bilgilerin kraliçesi" olarak tanımlamıştır fakat aynı zamanda kendisinin bir devrim yapacağını da söylemiştir. Buna göre Kant, "bilgilerin kraliçesi" olan metafizik bilgiyi tahtından indirmiş, fizik âleme dair bilgileri tahta çıkararak "kral" ilan etmiştir yani her türlü bilginin ölçütü haline getirmiştir.

Meseleye sadece felsefi bilgiyi temel alarak ve tarafsız bir gözle bakacak olursak Kant'ın söylemi hakikaten muazzam bir şeydir yani gerçekten devrimdir. Günümüzdeki Müslüman felsefecilerin bile Kant'ın bu devriminin parlaklığı karşısında gözleri kamaşmakta, birçoğu insanlık tarihinin Kant'tan önce ve Kant'tan sonra şeklinde tanımlanması gerektiğini

söylemektedirler fakat bu parlak devrimin geçerli olması bilginin Kant'ın dediği şekilde olmasına bağlıdır. Kant, bilgiyi sadece insanın görüsü ile sınırlandırmıştır yani Kant'a göre bilgi sadece duyularla elde edilir ve bunun dışında bilgi yoktur. Bu noktada Kant'ın söylemi ile Wittgenstein'in merdiveni işlevsel açıdan aynı fonksiyonu icra etmektedir yani her ikisine göre de bilginin yönü hep aşağıdan yukarıya doğrudur ve bunun dışında bir bilgi yoktur. Kant'a göre koşullu olmaktan başka şansı olmayan insanın elde ettiği koşullu bilgilerle koşulsuza ulaşması imkansızdır. Az önce de belirttiğimiz gibi bu söylem "gaybın şahide kıyası" fikrini yerle bir etmektedir.

Fakat hem dilleri aşağıdan yukarıya dayanmış merdiven olarak gören Wittgenstein'in hem de bilgiyi insan çabalarına hapseden Kant'ın aksine bir başka bilgi türü daha vardır: "Bağışlanmış bilgi". Wittgenstein dilleri aşağıdan yukarıya dayanan merdiven olarak görmekle, Kant bilgiyi hep koşulludan koşulsuza doğru resmetmekle yanılmıştır çünkü diller aşağıdan yukarıya dayanmış merdiven değil, yukarıdan aşağıya bağışlanmış merdivendir çünkü sadece koşulludan koşulsuza değil koşulsuzdan koşulluya şeklinde de bilgi vardır. Wittgenstein'in söyleminin doğruluğu ancak dillerin insan tarafından icat edilebildiğinin ispatı ile geçerlidir yani dillerin insan tarafından icat edildiği ispatlanmadan basamak basamak çıkılan o merdivenin aşağıdan yukarıya doğru olduğu söylenemez. Dilleri insan icat etmiş olsaydı herkesle beraber biz de Wittgenstein'i ayakta alkışlar, ona övgüler dizerdik fakat hepsi de erişimimize açık olan dillerin insan tarafından icat edilemeyecek kadar sistemli olduğu ispat gerektirmeyecek kadar ortadadır. O halde nasıl olur da biz o merdivenin aşağıdan yukarıya yaslandığını söyleyebiliriz ki? Aynı şekilde Kant'ın söyleminin geçerliliği de her şeyden önce duyularla elde edilenler dışında bir bilginin olamayacağının ispatına bağlıdır. Oysa insan türünün elinde insan ürünü olmayan ve insan ürünü olması da mümkün olmayan yani insanın duyularının ötesine dair bilgiler vardır. En azından bu iddiada olan bilgiler vardır. Mesela, Kant hiç Kur'an diye bir kitabın olduğunu, bu kitabın insanın duyularıyla elde edilmediği, Allah tarafından gönderilen bilgi olduğunu duymamış mıdır, bilmiyor mudur? Kant'ın iddiasını ortaya atmadan önce Kur'an'ın fizik ötesinden gelmeyen bir kitap olduğunu ispat etmesi gerekmektedir.

Nasıl ki Kant ve Wittgenstein'in iddialarına "sadece iddia" diyorsak "Kur'an'ın ve dillerin Allah tarafından insana bağışlanmış bilgiler olduğu" söyleminin de bu aşamada sadece bir iddia olduğunu kabul ediyoruz fakat hem Kant'ın hem de Wittgenstein'in iddiaları deneye, gözleme, tecrübeye kapalı varsayımlardır yani sadece dogmadır, bu söylemi gerekçelendirmek mümkün değildir. Oysa Kur'an'ın Allah tarafından gönderilen bir bilgi yani koşulsuz olandan koşullu olana doğru bir bilgi olduğu deneye, gözleme, tecrübeye açıktır çünkü Kur'an her köşe başında bulunacak kadar insanın erişimine açıktır yani Kur'an üzerinde araştırma yapmak, onu ve ondaki bilgilerin tamamını tecrübe etmek mümkündür. O halde Kur'an'ın Allah tarafından insana gönderilmiş bir bilgi olduğu bir 'varsayım' yani bir 'dogma' değildir. Yine aynı şekilde diller de insanın erişimine açıktır. İnsan her türlü dil üzerinde araştırma yapabilir, dillerin aşağıdan yukarıya dayanmış bir merdiven mi yoksa yukarıdan aşağıya sarkıtılmış bir ip mi olduğu deneye ve gözleme kapalı değildir. O halde dilleri aşağıdan yukarıya dayanmış merdiven olarak görmek dillerin insan icadı olduğu varsayımına yani yine bir dogmaya dayanmaktadır.

Bir dogmayı (varsayımı) sadece duyularla elde edilen bilgilerle gerekçelendirerek külli bir kaide (tümel) haline getirmek mümkün değildir. Yaratılmış hiçbir kul, dilde olan külli bir

kaidenin veya kavramın tüm varlıkta hiç değişmeden öyle olduğunu sadece duyularını kullanarak ispat edemez. Bunun yapılabilmesi ancak ve ancak her varlığı yaratan ve her varlığı tüm hakikatiyle kuşatan koşulsuz bir Zat'ın var olmasını zorunlu hâle getirir. Evet, Kant doğru söylemiştir, insan sadece duyularıyla bilgi edinir. O halde insan sadece kendi duyularını merkeze alırsa ister Lehçe ister Almanca isterse de başka bir dil kullansın, o dildeki tümellere yaslanarak söz söylemesi sadece "dogma" üretir.

Kusursuzluk sadece Âlemlerin Rabbi Allah'ın olabileceği bir şeydir.

الحمد لله رب العلمين

Ramazan Demir
16.07.2024